

УДК: 334.726; DOI: 10.31388/2519-884X-2020-41-99-107

Трусова Н.В., д.е.н., професор
Демко В.С., аспірантка
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

СВІТОВА ПРАКТИКА ОЦІНЮВАННЯ МУЛЬТИПЛІКАТИВНОГО ЕФЕКТУ ВІД ІНВЕСТИЦІЙ В ІНДУСТРІЇ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Анотація. В статті досліджено методологічні підходи оцінки мультиплікативного ефекту інвестиційних витрат туристичної індустрії, внесок мультиплікативного ефекту інвестиційних витрат туристичних послуг у ВВП країн світу. Проаналізовано субсидійований розподіл фінансових ресурсів на інвестиційні витрати й обслуговування туризму в структурі світового ВВП. Обґрунтовано необхідність створення державно-приватного партнерства світової індустрії туристичних послуг. Вдосконалено методичний підхід до оцінювання мультиплікативного ефекту від інвестицій в індустрії туристичних послуг.

Ключові слова: мультиплікативний ефект, інвестиційні витрати, фінансові ресурси, світовий ВВП, туристичні послуги, туристична індустрія.

JEL code classification: L83, L88, L89

Trusova N.V., d.e.s., Prof.
Demko V.S., PhD student
Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

WORLD PRACTICE OF EVALUATION OF MULTIPLICATIVE EFFECT OF INVESTMENTS IN THE TOURISM SERVICES INDUSTRY

Abstract. The article examines the methodological approaches to assessing the multiplier effect of investment costs of the tourism industry, the contribution of the multiplier effect of investment costs of tourism services in the GDP of the world. The subsidized distribution of financial resources for investment costs and tourism services in the structure of world GDP is analyzed. The necessity of creating a public-private partnership of the world industry of tourist services is substantiated. The methodological approach to estimating the multiplier effect of investments in the tourism services industry has been improved. The purpose of the article is to substantiate the methodological approaches to assessing the multiplier effect on the development of the corporate system of financial support for investment activities of the world's tourism services.

Conclusions. The global environment of the tourism industry requires a high level of financial security, taking into account the financial and credit and tax levers of influence on the intensification of investment activities of tourism entities. It is necessary to emphasize the integrated approach to the system of distribution of borrowed funds in the revenue part of the budget of the macro level, their spending on investment needs of the tourism sector of the macro and micro levels. This will contribute both to the financial support of state investment programs and projects, and to reduce the tax burden on tourism entities in order to form their own financial potential and investment resources for development.

Keywords: multiplier effect, investment costs, financial resources, world gross domestic product, travel services, travel industry.

Постановка проблеми. Індустрія туристичних послуг важлива галузь економіки, інвестиційний розвиток якої є засобом валютних надходжень, забезпечення зайнятості, збільшення внеску в платіжний баланс та ВВП країни, диверсифікації економіки, зростання прибутковості даної сфери та рівня

добробуту нації. Поєднання економічних, соціальних та культурних аспектів розвитку туристичних послуг має невичерпний потенціал прогресу щодо здійснення ефекту взаємодії між іншими галузями економіки, зумовлюючи прискорення обігу капіталу між країнами, відіграючи важливу роль у створенні

інфраструктури міжнародного туризму, передусім це транспорт, готельно-ресторанне господарство, торгівля, зв'язок, інформаційно-комунікаційна сфера, будівництво, сільське господарство, харчова промисловість, виробництво широкого спектру непродовольчих товарів тощо.

Виокремлюючи реалії сьогодення, необхідно визнати, що нерозвиненість туристичного бізнесу в деяких країнах світу, обумовлена нестабільним економічним станом через вплив воєнних конфліктів на фінансовий потенціал держав, а відповідно, і, на потенціал туристичних послуг. Це вимагає посилення заходів мультиплікативного ефекту від фінансової політики для координації міжнародних зв'язків між фінансовими інститутами та об'єднання їх фінансових систем для залучення інвестицій в туристичну галузь країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль туризму у соціально-економічному розвитку, його значення для світової економіки, враховуючи сучасні світові тенденції глобалізації та інтернаціоналізації, розглядають у своїх дослідженнях А. Фрейтаг [1], Б. Мірбабаєв [2], Р. Арезки, Р. Шериф, Дж. Пітровський [3], Д. Бенавідес [4], Г. Еклс [5], Р. Дзиодзу, В. Ратен [6], С. Милленд, И. Ателявис [7], Я. Рейзингер [8], Т. Грант [9]; теоретичні і практичні аспекти концепції субсидійованого кредитного механізму при взаємодії з принципами фінансового забезпечення інвестиційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу розглядають Дж. Бартлетт [10], М. Де Лонг Камп [11], Д. Гавкинсанд, К. Ламоре [12], С. Вуйкович, Л. Арсиг [13].

Мета статті – обґрунтування методологічних підходів оцінки мультиплікативного ефекту щодо розвитку корпоративної систе-

$$m = 1/(1 - c), \quad (1)$$

де m – мультиплікатор, c – гранична рівень споживання (відношення між зростанням споживання (c) і доходом (y), що викликав його збільшення), при цьому, $0 \leq c \leq 1$

На першому етапі (колі) дії мультиплікатора інвестиційних витрат, початковий імпульс збільшення попиту на туристичні послуги на ΔI призводить до зростання обсягу то-

ми фінансового забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів туристичних послуг світу.

Основні результати дослідження. Методологічний підхід до оцінки якості корпоративної системи фінансового забезпечення інвестиційної діяльності передбачає застосування методу експертних оцінок з метою визначення динамічної зміни часового тренду інтегрального мультиплікативного ефекту інвестиційних витрат туристичного сектора.

Якість фінансового забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів туристичного сектора необхідно оцінюватися за критеріями (індикаторами) фінансової стійкості (здатність підтримувати життєдіяльність); вартості ресурсів (мінімізації середньозваженої ціни залучених фінансових ресурсів); зростання (отримання максимального економічного, фінансового та соціального ефектів підприємств туристичної сфери в порівнянні з суміжними галузями економіки); інвестиційного розвитку (можливість впровадження інноваційно-інвестиційних проектів для переходу на новітні технології обслуговування). Якісні критерії посилюють комплексний вплив на багатофункціональну та багатоканальну систему показників фінансового аналізу, планування та прогнозування комерційних доходів, витрат на придбання матеріальних оборотних активів, обсягів залучення і використання фінансових ресурсів, сприяють активізації інвестиційного середовища в туристичній сфері.

За оцінкою експертів, мультиплікативний ефект інвестиційних витрат туристичної індустрії істотно диференціюється в залежності від країни або регіону і становить від 1,2 до 4,0 [16]. Згідно теорії мультиплікації [17], коефіцієнт мультиплікативного ефекту розраховується за формулою:

варів в одній з суміжних галузей, якими користується туристична індустрія (готелі, ресторани, транспорт, сувенірна продукція та інше) та проросту попиту на $c \times \Delta I$. На другому етапі (колі) імпульсом є $c \times \Delta I$, який призводить до збільшення попиту в інших галузях на $c \times c \times \Delta I$ [18]. Тобто, ефект первинного впливу зменшується з кожним колом в геометричній прогресії. На практиці

використовують обчислення тільки від двох перших етапів обороту інвестицій, оскільки далі ефект стає незначним.

В світовій практиці туристичних послуг, мультиплікатор непрямої дії визначається на основі міжнародного стандарту TSA: RMF та методу «сателітних рахунків» [19], який використовує системний підхід до оцінювання обсягів фінансових потоків туристичної індустрії, співставлення прибутковості туристичної галузі з рівнем прибутковості інших галузей економіки різних країн (або групи країн), через її частку в ВВП, зайнятості, інвестицій, доходній частині бюджетів державного та регіонального рівнів [15, с. 102].

Нами вдосконалено методичний підхід до

$$m_{pd} = m'_t + \frac{y \times q_t \times (v'_t - z_t)}{x} \times \frac{1}{1-r}, \quad (2)$$

де m – сукупний мультиплікативний ефект інвестиційних витрат індустрії туристичних послуг в валовому регіональному продукті (ВРП); m'_t – обсяг інвестованих фінансових ресурсів, що увійшли до ВРП на першому колі обертання, враховуючи коефіцієнт собівартості туристичного продукту (s), тобто ($m'_t = v'_t \times s$), при цьому $s = 1 - z_t / v'_t$; v'_t – дохід від туристичних послуг у вартісному еквіваленті, враховуючи середньозважену вартість однієї туристичної поїздки (p_t) та річну кількість організованих і неорганізованих туристів (t_r), тобто $v'_t = p_t \times t_r$; z_t –

оцінювання мультиплікативного ефекту від інвестицій, який визначає взаємообумовлений зв'язок між «витрати-випуск» в індустрії туристичних послуг на мезорівні з використанням інформаційних технологій моделі генерації грошей (Money Generation Mode) [20].

Рекомендовано підрахунок мультиплікативного ефекту інвестиційних витрат прямої дії (m_{pd}) проводити, виходячи із загального обсягу доданої вартості туристичного продукту в сукупності спожитих продуктів туристами, враховуючи й тих туристів, які не користуються послугами туристичних фірм, тобто витрати від першого етапу.

обсяг витрат на придбання товарів і послуг туристичними фірмами у інших підприємств; y – валовий регіональний продукт; x – валовий національний продукт; r – коефіцієнт, що відображає ступінь відкритості економіки регіону окремої країни до міжнародного співробітництва; q_t – частка витрат на індустрію туристичних послуг, що залишається у регіоні.

Рекомендовано мультиплікативний ефект інвестиційних витрат непрямої дії (m_{nd}) розраховувати за формулою:

$$m_{nd} = \frac{y \times q'_t \times (v'_t - z_t)}{x} \times \frac{1}{1-r'}, \quad (3)$$

Показник q'_t відповідає частині надходжень від податків на прибуток і доходів (n) суб'єктів туристичної діяльності, яка входить до структури загального обсягу надходжень (b) консолідованого бюджету регіону, алгоритм розрахунку, якого має вигляд $q'_t = n/b$.

Коефіцієнт r' показує зв'язок двох послідовних етапів обороту інвестованих фінан-

сових ресурсів у секторі туристичних послуг регіону та включає в себе сумарну частку інвестованих фінансових ресурсів, що залишаються в регіоні на першому колі (v_0), тобто $v_0 = v'_t \times q'_t$ та на другому колі (v_1), тобто $v_1 = z_t \times q'_t$. Відповідно алгоритм розрахунку даного показника відповідає формулі:

$$r' = (v_0 + v_1) / v'_t, \quad (4)$$

Всесвітня рада подорожей та туризму (The World Travel & Tourism Council (WTTC)) [21] розглядає внесок мультиплікативний ефекту інвестиційних витрат туристичних послуг у ВВП країни як складну бю-

джетну систему фінансування інвестиційних проектів в регіонах, враховуючи умови приросту зайнятості населення та збільшення робочих місць, що містить такі складові (рис. 1):

прямі інвестиційні витрати туристів на здійснення подорожей (поїздки, розміщення, розваги, відвідування визначних пам'яток і музеїв, харчування). Відповідно, міжнародного стандарту «TSA: RMF– 2008», розрізняють витрати туристів, що проживають в країні, витрати в'їзних туристів і витрати на поїздки державного рівня. Тобто, це прямий внесок, що безпосередньо пов'язані з туристами, включаючи готелі, ресторани, туристичних агентів, авіалінії та інші послуги пасажирського транспорту; формується за рахунок туристичного експорту, внутрішніх комерційних витрат та витрат бюджетів державного та регіонального рівнів на послуги, які надаються на індивідуальній основі, за вирахуванням імпорту. Внутрішнє споживання товарів (послуг) оцінюється WTTC за допомогою рівняння множинної лінійної регресії (залежними змінними є ВВП на душу населення та експорт на одну особу) [22];

непрямі витрати містять інвестиції в сферу туризму країни (будівництво туристичної

інфраструктури, придбання транспорту та обладнання), державні витрати на сферу туризму (маркетинг, забезпечення безпеки, адміністрування), внутрішні закупівлі продуктів і послуг підприємствами даної сфери (закупівля продуктів харчування, послуги з прибирання, забезпечення ІТ-послуг). Непрямий внесок розраховується як сума витрат внутрішньої пропозиції, капітальних інвестицій та державних витрат на послуги, які надаються на колективній основі, за вирахування непрямого імпорту. Оцінку витрат внутрішньої пропозиції здійснюють за допомогою підходу витрати-випуск (input-output), який дозволяє простежити витрати індустрії подорожей і туризму (T&T), що здійснюються через економіку від одного суб'єкта туристичної діяльності до наступного, забезпечуючи зайнятість і додану вартість на кожному кроці [23];

індукований внесок у ВВП країни визначається як витрати тих хто прямо або побічно отримує дохід в сфері туризму [21].

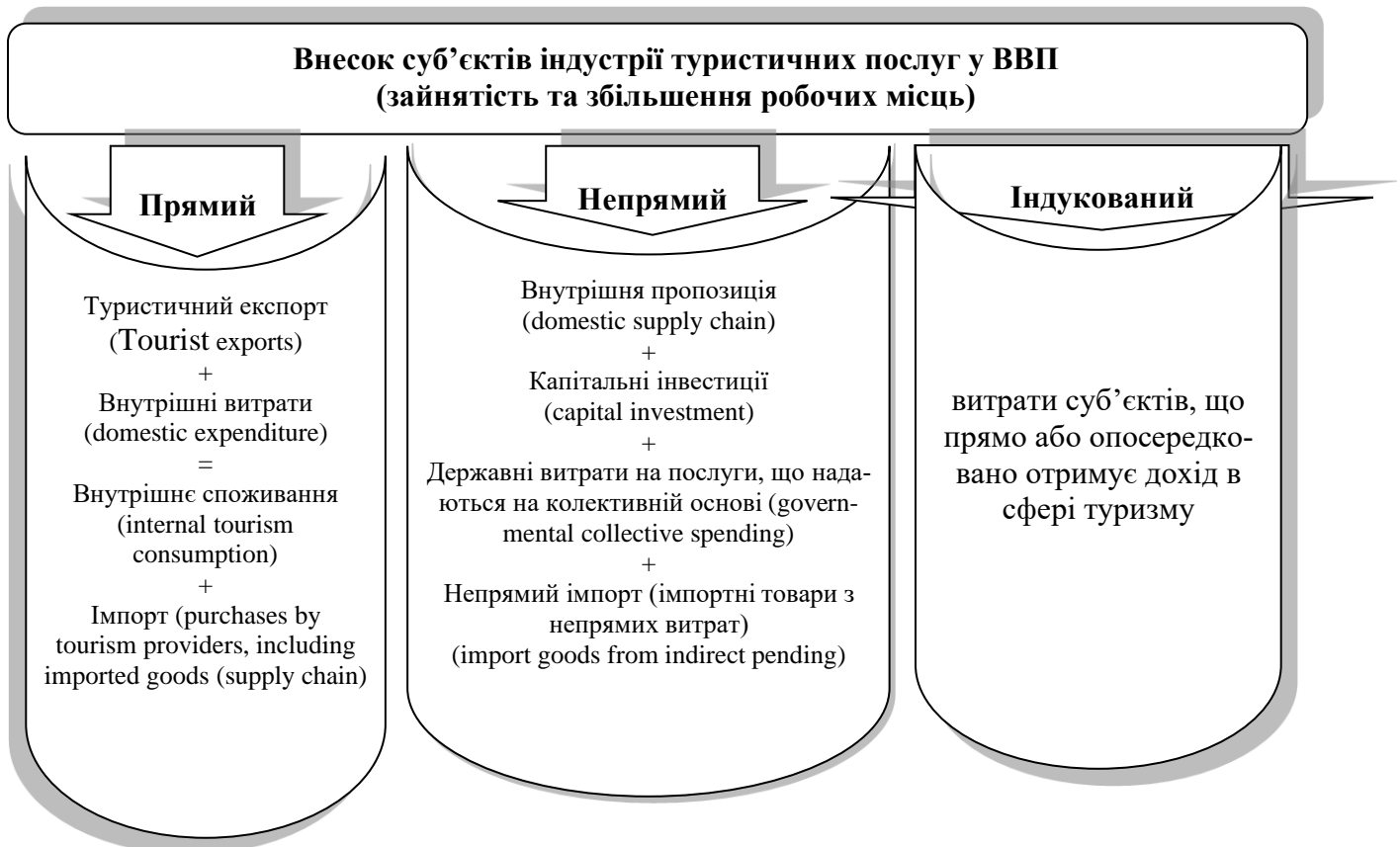

Рис. 1. Внесок суб'єктів індустрії туристичних послуг у ВВП країни (бюджетна система фінансування інвестиційної діяльності регіонів)

Джерело: сформовано авторами на основі даних [14]

Методика WTTC уможливило розрахунок загального внеску суб'єктів індустрії туристичних послуг (тобто, туристичних подорожей і їх обслуговування (T&T) у ВВП (в зайнятості) як суму прямого, непрямого та індукованого внесків з метою бюджетного фінансування інвестиційної діяльності підприємницьких структур сфери туризму.

За даними UNWTO, темпи зростання світового ринку туристичних послуг мають динаміку найбільшого прискорення (забезпечуючи 10,4% світового валового внутрішнього продукту (ВВП) та 319 мільйонів робочих місць (або 10% загальної зайнятості), реалізуючи понад 6,5% загального світового експорту, а також 27,2% світового експорту послуг) [24], сприяють стимулюванню експорту, розвитку інфраструктуру галузей країн всього світу (починаючи від роздрібно торгівлі, розміщення та транспортування продуктів харчування до природно-

рекреаційного та культурно-історичного відпочинку). При цьому щорічний приріст валового внутрішнього продукту від індустрії туристичних послуг в загальному обсязі світового доходу є досить стійким – 3,9-4,0% на рік, за рахунок надходження коштів від традиційних відпусток в Західній Європі та Північній Америці. Протягом останніх 2009-2018 рр. ця тенденція була найбільш яскраво вираженою на Близькому Сході, в Латинській Америці, Східній Європі та в частині Південної Азії [16].

Економічні тенденції 2018 р. свідчать, що вплив корпоративної системи фінансового забезпечення призвів до зміни структури субсидованого розподілу фінансових ресурсів на інвестиційні витрати й обслуговування індустрії туристичних послуг в 185 країнах та 25 регіонах світу, яка склала 78,5% від загального обсягу сформованого світового валового внутрішнього продукту (рис. 2).

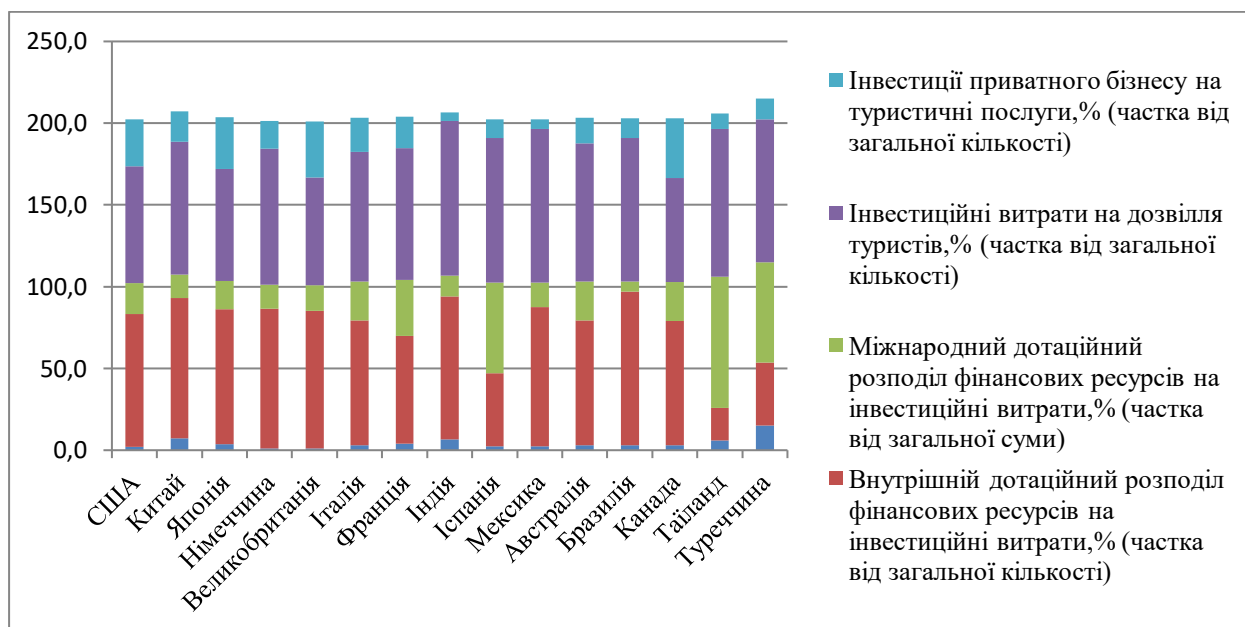

Рис. 2 Субсидійований розподіл фінансових ресурсів на інвестиційні витрати й обслуговування туризму в структурі світового ВВП за 2018р.

Джерело: сформовано авторами на основі даних [25]

При цьому, внутрішні джерела фінансових ресурсів на розвиток інвестиційної діяльності в туризмі слаборозвинених країнах світу мали високий приріст (71,2% усіх інвестиційних витрат туристичних послуг) через державні програми підтримки регіонів та їх економічної вигоди від розбу-

дови курортів та культурно-історичних пам'яток національного рівня [25].

За період 2011-2018 рр. відбувалось кількісне збільшення малих суб'єктів туристичної діяльності (домогосподарств середнього класу) та зростання світових споживчих інвестицій на туристичні послуги до 3,9%. Цей

рівень є граничним критерієм ефективної фінансової політики для всіх світових держав, таких як США, Китай, Японія, Німеччина та Великобританія, щодо фінансового забезпечення ринку туристичних послуг та розвитку інвестиційної привабливості регіонів. Вони є бізнес-лідерами на ринку, які в сукупності становлять 47% світового ВВП від світової туристичної індустрії в цілому [25].

Незважаючи на те, що Азіатсько-Тихоокеанський регіон збільшив інвестиційні витрати до 6,4%, але їх ефективність відтворення в Північній Африці перевищила цей рівень та досягла 8,6% річного зростання ВВП. Таке зростання не лише демонструє стійкість та здатність суб'єктів туристичного бізнесу до подолання фінансових небезпек, але й здатність поширювати свої переваги по всьому світу. Зазначимо, що лідерами із зростання ВВП у сфері туризму та створення робочих місць, особливо для жінок, молоді та маргіналізованих груп суспільства є Ефіопія, Еквадор, Сент-Кітс і Невіс, Єгипет та Туреччина [25].

Конструктивне співробітництво світових лідерів та суб'єктів туристичної діяльності в економічній, політичній, соціальній та інших сферах для реалізації значущих бізнес-проектів на засадах пріоритетності інтересів держав, їх політичної підтримки, консолідації ресурсів, ефективного розподілу ризиків передбачає державно-приватне партнерство як інноваційну форму залучення фінансових ресурсів у світову індустрію туризму. Використання в світовій практиці контрактної та інституційної моделей державно-приватного партнерства (ДПП) дозволяє підтримувати приватних інвесторів, регулювати та наповнювати бюджети всіх рівнів, підвищувати соціальну відповідальність суб'єктів туристичної діяльності та прискорювати економічне зростання країни. Так, у Великобританії діє приватна фінансова ініціатива через приватні консорціуми, що забезпечують фінансування проектування, будівництва та подальше утримання об'єктів туристичної інфраструктури для державного сектора (експлуатаційні витрати, поточний ремонт, оплата праці обслуговуючого персоналу). Держава протягом 30 років виплачує приватному консорціуму вартість будів-

ництва та утримання об'єкта, враховуючи нараховані відсотки. В Німеччині функціонує «експлуатаційна модель» через організаційно-фінансову структуру та регламентується правовими відносинами (договорами) щодо проектування, будівництва об'єкта курортно-рекреаційної сфери, експлуатація якого передається приватному партнеру, фінансові послуги за користування якого здійснюються за рахунок держави (муніципалітету) [26, с.8].

Індонезія за рівнем бюджетного фінансування туристичного сектора серед країн Південно-Східної Азії (Сінгапуру, Малайзії, Таїланду та В'єтнаму) посідає лише 12 місце. На державному рівні впроваджено Регіональний трансферний фонд, через який щорічно розподіляється 0,45% бюджетних ресурсів на підтримку суб'єктів туристичного бізнесу. Більш як 90% інвестицій забезпечені фінансовими ресурсами державних підприємств, які активізують систему корпоративного фінансового забезпечення для інвестування альтернативних форм туристичних-проектів малих та середніх підприємств. Регулюється їх діяльність через програми гарантійного субсидійованого кредитування та Спеціальний фонд розподілу фінансових ресурсів в сектор туристичних послуг [25].

Розвиток світової індустрії туристичних послуг та притоку приватних інвестицій передбачає використання таких форм за участі держави (табл. 1):

- пряма державна участь у реалізації великих інфраструктурних проектів в туристичних центрах (транспорт, система водопостачання, електроенергетика) і розвитку об'єктів національного значення (заповідники, національні парки, пам'ятники природи, історії і культури) шляхом концесійних угод і цільового фінансування будівництва об'єктів інфраструктури, проведення природоохоронних заходів, створення спеціальних територій з особливим режимом економічної діяльності;

- стимулювання надходження приватних інвестицій в розвиток об'єктів туристичної інфраструктури (готелі, санаторії, об'єкти розваг) шляхом надання податкових пільг, пільг при купівлі (оренді) земельної ділянки,

гарантій для отримання кредитів, зниження комунальних платежів;
- спільне фінансування маркетингових заходів щодо просування туристичного

напряму через національні туристичні організації.

Таблиця 1

Державно-приватне партнерство світової індустрії туристичних послуг

Сфера застосування	Великі інфраструктурні проекти (транспорт, комунікації), об'єкти національного багатства (заповідники, парки)	Об'єкти туристичної інфраструктури (готелі, санаторії, розважальні об'єкти)	Маркетинг туристичного напрямку (цільові ринки та продукти, бренд регіону)
Інструменти ДПП	1. Усунення законодавчих та структурних перепон 2. Підготовка інвестиційних площадок, а також створення координуючих організацій		
	3. Концесії різних видів або передача об'єктів в довгострокове користування на пільгових умовах (лізинг, управління об'єктом) 4. Виділення привабливих територій для розвитку туризму з унікальною концепцією – СЕЗ ТРТ 5. Будівництво транспортної та інженерної інфраструктури за рахунок держави	6. Державні пільги, субсидії, гарантії: пільги з оподаткування та кредитам; пільги за умов оренди та купівлі землі та держвласності; державні гарантії та порука; участь держави в інвестиціях; субсидії на будівництво.	7. Спільне фінансування ініціатив з підвищення конкурентоздатності національного продукту
Приклади	Туреччина: створення курортних комплексів в Белеку та Південній Анталії, 6 терміналів в аеропортах, 1 тунель, 25 доріг та декілька морських портів згідно концесій + СЕЗ ТРТ ПАР: будівництво та експлуатація туристичної інфраструктури в національних парках згідно концесій	Туніс: комплексний розвиток інфраструктури та туристичних об'єктів Парижський Діснейленд: будівництво унікального парку розваг та суміжної інфраструктури	88 країн світу , де діє НТО, серед яких найбільш туристично розвинені: Іспанія, Голландія, Австралія, Нова Зеландія, Канада, Ірландія, ПАР, інші

Джерело: сформовано авторами на основі даних [27-32]

Висновки. Світове середовище індустрії туризму вимагає якісного рівня фінансового забезпечення, враховуючи фінансово-кредитні та податкові важелі впливу на активізацію інвестиційної діяльності суб'єктів туристичних послуг. Необхідно акцентувати увагу на комплексному підході до системи розподілу залучених коштів в дохідній частині бюджету макрорівня, їх витрачання на

інвестиційні потреби туристичного сектора мезо- та мікрорівня. Це сприятиме, як фінансовому забезпеченню державних інвестиційних програм та проектів, так і зменшенню податкового тягаря на суб'єктів туристичної діяльності з метою формування їх власного фінансового потенціалу та інвестиційних ресурсів розвитку.

Список літератури:

1. Фрейтаг, А., В'єтзе, С. (2006). Міжнародний туризм, розвиток та біорізноманіття: перші дані. Німеччина: Фрідріх-Шиллер-Університет Єна, 1-18. Отримано з: https://www.academia.edu/15081692/International_Tourism_development_and_Biodiversity_First_Evidence
2. Мірбабаєв, Б. (2005). Роль туризму в міжнародному розвитку. Зміцнення та зміцнення місцевих функцій ОДА-випускницької школи з політичних досліджень, 3 (7), 1-9. Поступило з: <https://ru.scribd.com/document/194699596/Role-of-Tourism>.
3. Арези, Р., Шериф, Р., Піотровський, Ж. (2009). Спеціалізація туризму та економічний розвиток: дані зі списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, Міжнародного валютного фонду. Отримано з: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09176.pdf>.
4. Бенавідес, Д.Д. (2001). Життєздатність та стійкість країн, що розвиваються в міжнародному туризмі. Симпозіум з питань туристичних послуг: Всесвітня організація торгівлі, 22-23 лютого, Женева, Швейцарія, 1-21.
5. Еклс, Г. (1995). Маркетинг, сталий розвиток та міжнародний туризм. Міжнародний журнал сучасного управління гостинністю, 7 (7), 20-26. <http://dx.doi.org/10.1108/09596119510101895>.
6. Цюцоу, Р., Раттен, В. (2010). Майбутні напрямки досліджень у маркетингу туризму. Маркетингова розвідка та планування, 28 (4), 533-544. <http://dx.doi.org/10.1108/02634501011053702>
7. Мільне, С., Ательєвич, І. (2001). Туризм, економічний розвиток та глобально-локальний зв'язок: теорія, що охоплює

складність. Географії туризму, 3 (4), 369-396. <https://doi.org/10.1080/146166800110070478>

8. Рейзінгер, Ю. (2009). Міжнародний туризм: культури та поведінка. Берлінгтон: Баттерворт-Хайнман
9. Грант, Чт. (2015). Результати досліджень цифрової трансформації. Презентація на Європейському туристичному форумі. Братислава: ICON та ZN Consulting.
10. Бартлетт, Дж. (2011). Діагностичний інструмент сектору туризму IFC PEP-Тихоокеанський регіон, який підтримує відповідальний розвиток туризму. Отриманий з: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2151/InvestmentWorkbook_4%5B2%5D.pdf.
11. Де Лонг Кемп, М. (2010). Концепція субсидійованого кредитного інструменту для зменшення впливу туристичних операторів на підсумки біорізноманіття. Вашингтон: Фінанси збереження WWF.
12. Хокінс, Д. та Ламоре, К. (2008). Програми моніторингу ефективності та показники ефективності сталого туризму. Вашингтон, округ Колумбія: Університет Джорджа Вашингтона. Отримано з: <https://business.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs1611/f/downloads/Project-Development-for-Sustainable-Tourism.pdf>.
13. Вуйович, С., Арсіч, Л. (2018). Фінансування туризму, основні джерела фінансування пропозиції проживання, 7 (2), 223-243.
14. Іванова, Л. (2009). Кон'юнктура міжнародного ринку туристичних послуг: нові реалії. Вісник Хмельницького національного університету, 5 (3), 202-205
15. Музиченко, А. (2013). Публічно-приватне партнерство як інститут взаємодії влади та бізнесу. Економічний простір, 75, 100-108.
16. Інформаційна панель туризму UNWTO - Дані про основні показники ефективності в'їзного та виїзного туризму на глобальному, регіональному та національному рівнях. Інформаційна панель UNWTO. Отримано з: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard>
17. Кейнс, Дж. (2011). Загальна теорія зайнятості, відсотків та грошей. Москва: Геліос АРВ, «Класика економічної науки».
18. Макінтош, Р. В., Гольдн, Ч.Р. (1990). Принципи туризму, практики, філософії. Нью-Йорк: Дж. Вілі.
19. Супутниковий рахунок в туризмі: Рекомендована методологічна база (2008). Відділ статистики ООН. Отримано з: <https://unstats.un.org/unsd/statcom/doc08/BG-TSA.pdf>.
20. Champ, B., Freeman, S., Haslag, J. (2016). Моделювання валютної економіки. Нью-Йорк: Cambridge University Press. Отримано з: <https://www.cambridge.org/9781316508671>.
21. Аналіз країн The WorldTravel & TourismCouncil (WTTC). (2018). Отримано з: <https://www.wttc.org/economic-impact/country-analysis/>.
22. Frangialli, F., Giovannini, E., Carre, H., Cheung, P. (2016). Супутник супутникового обліку в туризмі: Рекомендовані методичні рамки (TSA: RMF 2008). Статистика туризму: спільно представлені Відділом статистики ООН (UNSD), Статистичним управлінням Європейських Співтовариств (EUROSTAT), Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD) та Всесвітньою організацією туризму (UNWTO). Отримано з: <https://unstats.un.org/unsd/statcom/doc08/BG-TSA.pdf>.
23. Філіпс, Дж., Фолкнер, Дж., Гільбрунер, Р., Хокінс, Дональд Е. (2011). Інвестиції в туризм та фінансування, що забезпечують стабільне фінансування та соціальний вплив. Сталий туризм: міжнародна співпраця для розвитку онлайн-набору інструментів та серії ресурсів. Вашингтон: Міжнародний інститут досліджень туризму Університет Джорджа Вашингтона. Отримано з: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2151/InvestmentWorkbook_4%5B2%5D.pdf.
24. Премович, Й., Болевич, А., Вуйович, С., Арсіч, Л., Мілієвич, З. (2013). Глобальні екологічні проблеми та стійкість туристичного розвитку, Екологіка, 70, 305-310.
25. Манцо, Глорія Г. (2019). Оксфордська економіка для Всесвітньої ради з подорожей і туризму. Економічний вплив 2019 Світ. Отримано з: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2019/world2019.pdf>.
26. Грищенко, С. (2011). Підготовка та реалізація проектів державно-приватного партнерства. Проект місцевих інвестицій та національної конкурентоспроможності USAID. Київ: ФОП "О.М. Москаленко".
27. Міжнародний туризм, витрати (% від загального обсягу імпорту). Отримано з: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.XPND.MP.ZS?view=chart>.
28. Міжнародний туризм, витрати на товари пасажирського транспорту (поточні долари США). Отримано з: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TRNK.CD>.
29. Міжнародний туризм, витрати на предмети подорожі (поточні долари США). Отримано з: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TVLX.CD>.
30. Міжнародний туризм, надходження (% від загального обсягу експорту). Отримано з: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.XP.ZS>
31. Міжнародний туризм, квитанції на товари пасажирського транспорту (поточні долари США). Отримано з: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TRNR.CD>.
32. Міжнародний туризм, квитанції на предмети подорожі (поточні долари США). Отримано з: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TVLR.CD>.

References:

1. Freytag, A., Vietze, C. (2006) International tourism, development and biodiversity: first evidence. Germany: Friedrich-Schiller-Universität Jena, 1-18. Retrieved from: https://www.academia.edu/15081692/International_Tourism_development_and_Biodiversity_First_Evidence
2. Mirbabayev, B. (2005) The role of tourism in international development. Strengthening and Promoting Local Functions of ODA-Graduate School of Policy Studies, 3(7), 1-9. Retrieved from: <https://ru.scribd.com/document/194699596/Role-of-Tourism>.

3. Arezki, R., Cherif, R., Piotrowski, J. (2009) Tourism Specialization and Economic Development: Evidence from the UNESCO World Heritage List, International Monetary Fund. Retrieved from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09176.pdf>.
4. Benavides, D.D. (2001) The viability and sustainability of international tourism in developing countries. Symposium on tourism services: World Trade Organization, 22-23 February, Geneva, Switzerland, 1-21.
5. Eccles, G. (1995) Marketing, sustainable development and international tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 7(7), 20-26. <http://dx.doi.org/10.1108/09596119510101895>.
6. Tsiotsou, R., Ratten, V. (2010) Future research directions in tourism marketing. *Marketing Intelligence and Planning*, 28(4), 533-544. <http://dx.doi.org/10.1108/02634501011053702>
7. Milne, S., Ateljevic, I. (2001) Tourism, economic development and the global-local nexus: Theory embracing complexity. *Tourism Geographies*, 3(4), 369-396. <https://doi.org/10.1080/146166800110070478>
8. Reisinger, Y. (2009) *International Tourism: Cultures and Behavior*. Burlington: Butterworth-Heinemann.
9. Grant, Th. (2015) Digital Transformation Research Findings. Presentation at the European Tourism Forum. Bratislava: ICON and ZN Consulting.
10. Bartlett, J. (2011) IFC PEP-Pacific Tourism Sector Diagnostic Tool Supporting Responsible Tourism Development. Retrieved from: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2151/InvestmentWorkbook_4%5B2%5D.pdf.
11. De Long Camp, M. (2010). Concept Subsidized Credit Facility to Reduce the Impact of Tourism Operators on Biodiversity Summary. Washington: WWF Conservation Finance.
12. Hawkins, D. and Lamoureux, K. (2008) Performance Monitoring Programs and Performance Indicators for Sustainable Tourism. Washington, DC: George Washington University. Retrieved from: <https://business.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs1611/fi/downloads/Project-Development-for-Sustainable-Tourism.pdf>.
13. Vujovic, S., Arsic, L. (2018) Financing in tourism, Basic Sources of Financing the Accommodation Offer, 7(2), 223-243.
14. Ivanova, L. (2009) The conjuncture of the international market of tourist services: new realities. *Bulletin of the Khmelnytsky National University*, 5(3), 202-205
15. Muzychenko, A. (2013) Public-private partnership as an institution of interaction between government and business. *Economic Space*, 75, 100-108.
16. The UNWTO Tourism Dashboard – Insights on key performance indicators for inbound and outbound tourism at the global, regional and national levels. UNWTO Tourism Dashboard. Retrieved from: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard>
17. Kejns, Dzh. (2011) *General theory of employment, interest and money*. Moscow: Helios ARV, Series “Classics of Economic Science”.
18. McIntosh, R.W., Goeldne, Ch.R. (1990) *Tourism principles, practices, philosophies*. New York: J. Wiley.
19. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (2008) United Nations Statistics Division. Retrieved from: <https://unstats.un.org/unsd/statcom/doc08/BG-TSA.pdf>.
20. Champ, B., Freeman, S., Haslag, J. (2016) *Modeling Monetary Economies*. New York: Cambridge University Press. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/9781316508671>.
21. Country Analysis theWorldTravel&TourismCouncil (WTTC). (2018) Retrieved from: <https://www.wttc.org/economic-impact/country-analysis/>.
22. Frangialli, F., Giovannini, E., Carre, H., Cheung, P. (2016) Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA: RMF 2008). *Tourism statistics: Jointly presented by the United Nations Statistics Division (UNSD), the Statistical Office of the European Communities (EUROSTAT), the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) and the World Tourism Organization (UNWTO)*. Retrieved from: <https://unstats.un.org/unsd/statcom/doc08/BG-TSA.pdf>.
23. Phillips, J., Faulkner, J., Hilbruner, R., Hawkins, Donald E. (2011) *Tourism investment and finance accessing sustainable funding and social impact capital. Sustainable tourism: international cooperation for development online tool kit and resource series*. Washington: International Institute for Tourism Studies The George Washington University. Retrieved from: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2151/InvestmentWorkbook_4%5B2%5D.pdf.
24. Premović, J., Boljević, A., Vujović, S., Arsić, L., Milićević, Z. (2013) Globalni ekološki problemi i održivi turistički razvoj, *Ecologica*, 70, 305-310.
25. Manzo, Gloria G. (2019) *Oxford Economics for World Travel & Tourism Council. Economic impact 2019 World*. Retrieved from: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2019/world2019.pdf>.
26. Hryshchenko, S. (2011) Preparation and implementation of public-private partnership projects. USAID Local Investment and National Competitiveness Project. Kyiv: FOP “O.M. Moskalenko”.
27. International tourism, expenditures (% of total imports). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.XPND.MP.ZS?view=chart>.
28. International tourism, expenditures for passenger transport items (current US\$). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TRXN.CD>.
29. International tourism, expenditures for travel items (current US\$). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TVLX.CD>.
30. International tourism, receipts (% of total exports). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.XP.ZS?view=chart>.
31. International tourism, receipts for passenger transport items (current US\$). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TRNR.CD>.
32. International tourism, receipts for travel items (current US\$). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TVLR.CD>.